

Deres ref 15/2545

Dato: 10 november 2015

Høringsuttalelse til forslag til endringer i forskningsetikkloven

Norsk Journalistlag (NJ) er organisasjonen for redaksjonelle medarbeidere, herunder ledere og frilansere som har journalistikk som yrke. Norsk Presseforbund (NP) er fellesorganet for norske medier (trykt presse, radio, tv og internettpublikasjoner) i etiske og redaksjonelt faglige spørsmål. Norsk Redaktørforening (NR) er en landsomfattende sammenslutning av redaktører i alle typer medier.

Vi viser til gjennomført høringsrunde til endringer i forskningsetikkloven. Vi sto ikke på høringslisten, og ble derfor ikke klar over denne høringen før nå. Vi håper likevel departementet kan ta med vårt korte høringsinnspill som begrenser seg til punkt 10: Utsatt offentlighet ved behandling av forskningsetiske saker.

Våre merknader:

Departementet foreslår å lovfeste en mulighet for forskningsinstitusjonene til utsatt offentlighet ved behandling av forskningsetiske saker. Vi går imot dette forslaget.

For det første vil vi understøtte at dette er et inngrep i innsynsretten, en rett som også følger av Grunnlovens § 100 (5). Det er i seg selv et alvorlig inngrep og krever solid begrunnelse.

Videre er det – i motsetning til hva departementet legger til grunn i høringsnotatet – i strid med flere av de hensynene som følger av offentleglovas formålsparagraf, § 1: «å leggje til rette for at offentleg verksemd er open og gjennomsiktig, for slik å styrkje informasjons-og ytringsfridommen, den demokratiske deltakinga, rettstryggleiken for den enkelte, tilliten til det offentlege og kontrollen frå ålmenta.»

Utsatt offentlighet for denne type opplysninger bidrar til en mindre åpen og gjennomsiktig offentlig virksomhet, altså helt i strid med formåletsparagrafen. Dette er dessuten institusjoner som mottar betydelig offentlig finansering og som har lovbestemt plikt til å utøve virksomheten i samsvar med «anerkjente (...) etiske prinsipper, jf. lov om universiteter og høyskoler § 1-5(1). Da er det særlig viktig med en uavhengig kontroll i form av innsyn, også med tanke på saker som avsluttes som «grunnløse». Kontrollen av disse sakene har stor betydning for tilliten til forskningssektoren, en kontroll som blir umulig ved utsatt innsyn. Endelig kan også den enkeltes rettssikkerhet bli svekket av en bestemmelse om utsatt offentlighet. Åpenhet kan bidra til at flere argumenter kommer fram, noe som igjen kan føre til et mer korrekt resultat. Videre kan åpenhet styrke folks tillit (og grunnlag for å ha tillit) til

at en sak er utredet forsvarlig. Erfaringsmessig kan denne type saker bidra til spekulasjoner rundt fakta; hemmelighold gir grobunn for enda mer spekulasjoner og antagelser, også etter at en sak er avsluttet. Det er derfor ikke gitt at den enkeltes rettsikkerhet best ivaretas ved å lukke prosessen.

Videre mener vi forslaget er svakt begrunnet. Antagelser om at institusjonene vil vegre seg for å ta opp saker om mulige etikkbrudd, er ikke dokumentert i høringsnotatet. Etter vårt syn kan denne type antagelser ikke tillegges vekt for en så vesentlig begrensning i innsynsretten. Det er dessuten, etter vårt syn, ikke et legitimt argument. Dersom unntak fra prinsippene om offentlighet og innsyn skal kunne begrunnes i at innsyn medfører at offentlige institusjoner og ansatt ikke utfører sine oppgaver i tråd med vedtatte målsettinger, regler og retningslinjer, vil hele offentlighetsprinsippet uthules.

Tilsvarende gjelder private institusjoner som ikke er omfattet av offentleglova. I sin ytterste konsekvens innebærer forslaget at det offentlige rom ikke bør inneholde diskusjoner om temaet før etter at forskningsinstitusjonene er ferdig med sin behandling av de forskningsetiske sakene. Hensynet bak ytringsfriheten tilsier etter vår mening tvert imot at det er enda viktigere for mediene å undersøke en sak samtidig som institusjonene gjør det. Kun på dette vis vil pressen fungere som et korrektiv til forskningsinstitusjonene.

Videre mener vi det er problematisk når departementet anfører dårlig forvaltningspraksis som en del av begrunnelsen for å endre loven, i følgende avsnitt på s. 60:
«Det er grunn til å tro at i praksis blir offentlighetsloven og forvaltningsloven strukket langt. Dette kan medføre at det ikke blir gitt innsyn i dokumenter som det etter offentlighetsloven skulle være gitt innsyn i. Videre kan dette innebære at saksbehandlingen ikke blir så grundig som den bør være. Dette har også gått ut over samarbeidet med Granskingsutvalget.»

Denne type dårlig saksbehandling, som både går på bekostning av allmennhetens innsynsrett, og saksbehandlingen av mulig brudd på forskningsetikken, må bekjempes på andre måter enn med hemmelighold. Det er lite prinsipielt og uheldig om man møter denne type problemer med å lukke prosessen. Dersom den type kultur får utarte seg er det vel dessuten et ekstra argument for mer innsyn, ikke mindre. Til sammenligning kan det nevnes at Trondheim kommune, etter å ha gitt Adresseavisen innsyn i 1781 alvorlige hendelser i eldreomsorgen, fryktet at ansatte kom til å slutte å varsle som følge av omtale. Dette skjedde imidlertid ikke, se følgende sitat fra spesialkonsulent for kvalitetssystem i Trondheim kommune, Tor Magnus Hindenes, publisert i Adresseavisen 15. august i år:

- Vi fryktet det samme som de sier i Oslo – at ansatte skulle bli engstelige. Men vi har tvert imot opplevd en liten økning i antall avviksmeldinger i august. Enda viktigere: Jeg har vært rundt på samlinger med verneombud i Trondheim kommune. Ansatte sier at de føler seg sett og hørt gjennom disse sakene. Det har ikke blitt en debatt om «udugelige ansatte», for dette er flinke folk som tar jobben alvorlig. Det har blitt en politisk debatt de alle applauderer, fremholder Hindenes.

Erfaringen fra Trondheim viser at frykten for åpenhet ofte er ubegrunnet, og at det tvert imot kan bidra positivt, enten det gjelder varsel om avvik eller mistanke om forskningsetikkbrudd.

At granskningsutvalget har adgang til å utsette offentlighet, kan heller ikke etter vårt syn være et selvstendig argument mot innsyn. Tvert imot vil vi støtte professor Johan Giertsens anmodning om at denne også bør revurderes. Som tidligere leder for det nasjonale utvalget anser vi at han har gode forutsetninger for å vurdere dette.

Med vennlig hilsen

Kristine Foss

Handwritten signature of Kristine Foss in blue ink.

jurist
Norsk Presseforbund

Ina Lindahl Nyrud

Handwritten signature of Ina Lindahl Nyrud in blue ink.

advokat
Norsk Journalistlag

Arne Jensen

Handwritten signature of Arne Jensen in blue ink.

generalsekretær
Norsk Redaktørforening